

Lietuvos Respublikos Seimo nariams pagal sąrašą

(siunčiama tik el. paštu)

Nr. LŽTC-2022-01-17/01

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-1056(3)

Vilnius
2022-01-17

Šiuo kreipimusi reiškiamė didelį susirūpinimą dėl siūlymo atsisakyti įtraukti sąvoką *smurtas lyties pagrindu* į LR Seime svarstomą naująją Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakciją. Daugiau nei 100 žmogaus teisių srityje dirbančių organizacijų ir ekspertų nuomone, šios sąvokos neįtraukimas turėtų ypač neigiamų pasekmių siekiant efektyviai kovoti su smurtu prieš moteris Lietuvoje bei neleistų efektyviai kovoti su smurto artimoje aplinkoje epidemija Lietuvoje.

2022 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Seimas yra numatęs svarstyti atnaujintą LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo projektą Nr. XIVP-1056(3) (toliau – Įstatymo projektas). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtas ir 2021 m. lapkričio 5 d. registruotas įstatymo projektas Nr. XIVP-1056 buvo atnaujintas po 2021 m. gruodžio mėnesį organizuotų klausymų Seimo Žmogaus teisių komitete (toliau – ŽTK) ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete (toliau – TTK).

Minėtuose klausymuose dalyvavo platus spektras specialistų, teisėsaugos, teisėtvarkos ir kitų valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų atstovų, dirbančių žmogaus teisių, pagalbos teikimo nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims ir prevencijos vykdymo srityse, bei kitų suinteresuotų asmenų. Diskusijos klausymų metu buvo aktyvios ir įvairialypės, skiriant reikšmingą dėmesį visiems kilusiems klausimams, vedusių prie konstruktyvių sprendimų. ŽTK, kaip pagrindinis komitetas, apsvaustęs visų šalių teiktus pasiūlymus ir TTK išvada, parengė pasiūlymus, už kuriuos komiteto nariai balsavo 2022 m. sausio mėn. 7 d. komiteto posėdžio metu. Šių pasiūlymų pagrindu buvo atnaujintas ankstesnis Įstatymo projektas.

Lietuvos žmogaus teisių centras, kartu su kitomis nevyriausybiniėmis organizacijomis, dirbančiomis žmogaus teisių ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityse, reiškia palaikymą Žmogaus teisių komiteto atnaujintam ir šiuo metu Seime registruotam Įstatymo projektui Nr. XIVP-1056(3). Ypač svarbūs Įstatymo projekto pakeitimai – apsaugos nuo smurto orderio skyrimo termino ir tvarkos atnaujinimas bei smurto lyties pagrindu sąvokos integravimas į įstatymą. Pasirodžius abejonių dėl pastarosios sąvokos tikslingumo ir

legitimumo, žemiau pateikiame argumentus, kuo jos įtraukimas į įstatymą svarbus smurto mastui Lietuvoje mažinti ir kodėl ją išimti iš įstatymo nėra jokio pagrindo.

Smurto lyties pagrindu sąvokos įvedimas

Smurtas lyties pagrindu (angl. *gender-based violence*) yra tarptautinė ir plačiai naudojama sąvoka, įtvirtinta įvairiuose tarptautiniuose dokumentuose, pavyzdžiui, Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) Bendrojoje Rekomendacijoje Nr. 19, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos smurto prieš moteris panaikinimo deklaracijoje, Pekino deklaracijoje ir veiksmų plane, Belemo konvencijoje ir kt. Smurtas lyties pagrindu, kaip diskriminacijos ar nelygybės išraiška, yra įtvirtintas dvylikos Europos valstybių teisinėje sistemoje.¹

Smurtas lyties pagrindu nėra nauja sąvoka – apie tokią smurto rūšį užsiminta dar Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) bendrojoje rekomendacijoje nr. 19, 1993 m. gruodžio 20 d. Rekomendacijoje smurtas lyties pagrindu apibrėžiamas kaip diskriminacijos forma, kuri varžo moterų gebėjimą pasinaudoti savo teisėmis ir laisvėmis, remiantis lygybe su vyrais. **Tai – smurtas, kuris yra nukreiptas prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba kurį neproporcingai dažnai patiria moterys.** Būtent todėl smurto artimoje aplinkoje problemai spręsti neužtenka bendrojo pobūdžio, universalių smurto prevencijos priemonių, nes jos nėra skirtos adresuoti šios disproporcijos ir todėl nenumato specifinių priemonių problemai spręsti.

Vienas iš Europos Tarybos Lyčių lygybės strategijos (tiek 2014-2017 m., tiek 2018-2023 m.²) tikslų yra užkirsti kelią smurtui prieš moteris. Siekiant kovoti su smurtu prieš moteris nėra teigiama, jog vyrai nepatiria smurto, bet identifikuojama, kad moterys jį patiria neproporcingai dažniau ir tam spręsti reikalingos specifinės, kompleksinės priemonės. Šios priemonės Lyčių lygybės strategijose ir kituose tarptautiniuose dokumentuose apima siekį atsisakyti tam tikrų lyčių stereotipų, prisidedančių prie smurto pateisinimo, palaikymo ir plitimo.

2021 m. rugsėjo 16 d. Europos parlamentas priėmė rezoliuciją Nr. P9_TA(2021)0388, kuria, be kita ko, ragina valstybes nares ir Komisiją savo darbe skirti dėmesį kovai su smurtu lyties pagrindu, užtikrinant, kad visomis teisėkūros ir ne teisėkūros iniciatyvomis būtų siekiama panaikinti visų formų smurtą lyties pagrindu.³

Smurto lyties pagrindu sąvoka yra taip pat kertinė siekiant kovoti su smurtu prieš moteris su negalia. Europos negalios forumas 2020 m. ataskaitoje⁴ pabrėžia, kad 34 proc. negalią turinčių moterų per savo gyvenimą patyrė fizinį ar seksualinį smurtą nuo savo intymaus

¹ Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Lichtenšteine, Maltoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Ispanijoje, Švedijoje bei Jungtinėje Karalystėje. Daugiau žr.

<https://www.equalitylaw.eu/downloads/5535-criminalisation-of-gender-based-violence-against-women-in-european-states-including-ict-facilitated-violence-1-97-mb>

² <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>

³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0388_LT.html

⁴ 2020 m. Europos negalios forumo [ataskaita](#).

partnerio. Moterys su negalia taip pat turi du kartus didesnę riziką per savo gyvenimą patirti smurtą negu jos neturinčios.

Pasaulio sveikatos organizacijos statistika rodo, kad smurtas prieš moteris yra ypač paplitęs: nuo fizinio ar seksualinio smurto nukentėjo kas trečia pasaulio moteris, o intymaus partnerio smurtas yra labiausiai paplitusi smurto prieš moteris forma.⁵

Situacija Lietuvoje

Lietuvoje beveik 80 proc. nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje yra moterys.⁶ 2016 m. Eurobarometro apklausos duomenimis⁷, beveik pusė – 45 proc. – Lietuvos piliečių sutiko, jog smurtas prieš moteris yra dažnai išprovokuojamas jų pačių (ES vidurkis – 18 proc.). Ši statistika rodo, jog Lietuvoje vis dar gajos aukų kaltinimo ir smurto pateisinimo nuostatos, stigmatizuojančios aukas ir užkertančios kelią efektyviai smurto prevencijai bei pagalbos teikimui. Siekiant užkirsti kelią šiai opiai problemai, ypač svarbu ją kaip tokią įvardinti įstatyminiame lygmenyje ir numatyti strateginius veiksmus bei konkrečias priemones, padedančias mažinti bet kokio smurto egzistavimą ir plitimą.

Akivaizdu, kad smurto priežastys yra kompleksiškos, tačiau Lietuvoje paplitusi prielaida, jog smurto artimoje aplinkoje mastą lemia alkoholio ar narkotikų vartojimas, žemas išsilavinimas ir nedarbas, neatsižvelgia į minėtų lyčių disproporciją. Pasaulio sveikatos organizacijos teigimu⁸, alkoholio vartojimas ir smurtas artimoje aplinkoje yra glaudžiai susiję, nes didelė dalis smurto atvejų iš tiesų įvykdoma apsvaigus nuo alkoholio. Tačiau pabrėžiama, kad alkoholis nėra paties smurto priežastis – jis tik padidina smurtavimo riziką ir suintensyvina patį smurtą, bet smurto priežastys yra neatsiejamos nuo lyčių nelygybės. Todėl būtina įvardinti lyties pagrindą, reglamentuojant apsaugą, pagalbą, prevenciją nuo smurto artimoje aplinkoje bei tarpinstitucinį bendradarbiavimą sprendžiant smurto problemą.

Tik pripažinus egzistuojančią disproporciją tarp lyčių, galima parinkti taiklesnes ir efektyvesnes priemones smurtui artimoje aplinkoje spręsti. Būtent tokių priemonių stoka kol kas neleidžia sumažinti epideminio smurto prieš moteris artimoje aplinkoje masto. Tad džiaugiamės, jog ir Lietuvos įstatyminė bazė juda tarptautinės bendruomenės keliu ir raginame Seimo narius balsuoti už įstatymo projektą Nr. XIVP-1056(3), kuriame, be kita ko, įtraukta smurto lyties pagrindu sąvoka.

Pasirašančių organizacijų vardu
Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė
Jūratė Juškaitė

⁵<https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence>

⁶ Smurto artimoje aplinkoje 2021 m. duomenys:

<https://osp.stat.gov.lt/infografikas-smurtas-artimoje-aplinkoje>

⁷ 2016 m. Eurobarometro [ataskaita](#).

⁸ https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/fs_intimate.pdf

Pasirašančios organizacijos:

Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija (jungia visus Lietuvoje veikiančius specializuotų kompleksinės pagalbos centrus, iš viso 17);

Lietuvos moterų lobistinė organizacija (jungia 42 organizacijas, veikiančias moterų teisių srityje visoje Lietuvoje);

Žmogaus teisių organizacijų koalicija (jungia 9 organizacijas);

Lietuvos Negalios Organizacijų Forumas (jungia 16 organizacijų);

Asociacija Moters teisės - visuotinės žmogaus teisės (jungia 5 organizacijas);

Nacionalinė asociacija prieš prekybą žmonėmis (jungia 5 organizacijas);

Koalicija „Psichikos sveikata – 2030“ (jungia 23 organizacijas/ psichikos sveikatos ekspertus);

Europos žmogaus teisių fondas;

VšĮ „Stebėk teises“;

Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacija;

Asociacija „Lygiai“